

Романюк Світлана

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Рівненського державного гуманітарного університету,

м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0002-9355-4584,

e-mail: sve-romanyuk@ukr.net

Трофімчук Вероніка

старший викладач кафедри іноземних мов

Рівненського державного гуманітарного університету,

м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0002-1068-0746,

e-mail: veronika.trof67@gmail.com

**СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Анотація. Інклюзивна освіта розширює можливості для отримання якісної освіти і реалізації свого потенціалу усім бажаючим навчатися. Володіння іноземною мовою особами з особливими освітніми потребами створює можливості для їх успішного навчання у закладах вищої освіти і подальшого працевлаштування. Дискусійним є питання про вибір оптимальних організаційних форм, дидактичних методів та ефективних технологій професійно-орієнтованого навчання іноземної мови здобувачів з урахуванням їх різноманітних освітніх потреб.

У статті висвітлено особливості впровадження сучасних ефективних освітніх технологій у процес навчання іноземної мови в умовах інклюзії у закладах вищої освіти. Вивчено та проаналізовано нормативні документи щодо організації інклюзивної освіти та з'ясовано роль викладача у цьому процесі. Доведено необхідність використання здоров'язберігаючих технологій на заняттях іноземної мови в інклюзивних групах. Виявлено специфіку реалізації інтерактивних та інформаційно-комунікативних технологій з метою активізації пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти з особливими потребами в процесі навчання іноземної мови. Обґрунтовано методичну доцільність впровадження цих технологій для вдосконалення навчання іноземних мов у закладах вищої освіти в умовах інклюзії.

Ключові слова: викладання іноземної мови, інклюзивна освіта, здоров'язберігаючі, інтерактивні та інформаційно-комунікативні технології.

Постановка проблеми. В умовах прискорення інтеграційних процесів у світовому освітньому просторі, перебудови національної системи вищої освіти, зумовленої входженням України у світове співтовариство, змінюється ставлення суспільства до проблем людей з обмеженими можливостями здоров'я, усвідомлюється необхідність їх більш широкої інтеграції в соціум.

Інклюзивна освіта є актуальним напрямом як у світовій, так і в українській освітній практиці. У Концепції розвитку інклюзивної освіти зазначено, що інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей (Концепція розвитку інклюзивної освіти, 2010).

Інклюзивне навчання та викладання визнає право кожного здобувача на отримання доступу до навчання, яке забезпечує участь в освітній програмі всіх членів суспільства, усуває соціальні бар'єри, передбачає і враховує різні потреби та переваги у навчанні. Розробка і впровадження інклюзивних методів викладання, навчання й оцінки знань є **актуальним напрямом** освіти, що дозволяє всім здобувачам взаємодіяти з навчальним планом і повністю реалізувати свій природний потенціал.

Інклюзивне навчання висуває нові вимоги до викладача закладу вищої освіти. Він повинен уміти: визначати пріоритетні корекційні, навчальні, виховні завдання, напрями їх реалізації; розробляти індивідуальний корекційно-компенсаторний план роботи для здобувачів з урахуванням нозологій; адаптовувати навчальні плани, програмний матеріал, методи, форми навчання і виховання до індивідуальних освітніх потреб студентів; орієнтуватися на їх соціальний досвід, пізнавальні можливості; створювати умови для соціальної адаптації здобувачів з особливостями психофізичного розвитку, набуття ними соціальних навичок (Волошина, 2016).

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблема інклюзивного навчання та впровадження його в освітній простір досліджували В. Бондар, Л. Даниленко, М. Деркач, Н. Дятленко, В. Засенко, Ю. Кавун, А. Колупасєва, Г. Кукуруза, Ю. Найда, Л. Петушкова, Ю. Рибачук, Т. Сак, В. Синьов, Н. Софій, О. Таранченко та ін. Автори наголошують на винятковій важливості професійної діяльності педагогів, пов'язаної з інклюзивним спрямуванням навчання і виховання.

Мета статті – проаналізувати освітні технології, які сприяють удосконаленню викладання іноземної мови в інклюзивному середовищі у ЗВО та з'ясувати необхідність їх упровадження в освітній процес.

Завдання дослідження – довести необхідність використання здоров'язберігаючих технологій на заняттях з іноземної мови у ЗВО в умовах інклюзії; виявити специфіку реалізації інтерактивних та інформаційно-комунікативних технологій у процесі професійно-орієнтованого іншомовного спілкування здобувачів з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цілі та завдання сучасної інклюзивної освіти вимагають від викладача іноземної мови в закладах вищої освіти творчого пошуку і впровадження у практику ефективних методик та освітніх технологій, реалізація яких найбільш точно відповідає задоволенню особливих освітніх потреб здобувачів ЗВО. Вибір таких технологій ґрунтується на необхідності урізноманітнити організаційні форми навчання іноземної мови у ЗВО, які у сукупності здатні посилити активну взаємодію між усіма категоріями здобувачів освіти з урахуванням різних порушень їх здоров'я.

На перший план висуваються здоров'язберігаючі технології, покликані охороняти і зміцнювати здоров'я здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами. На заняттях іноземної мови такі технології передбачають зміну організаційних форм навчання, видів іншомовної діяльності, а саме, використання фонетичної зарядки, фізкультхвилинок, вправ на мнемотехніку, розучування невеликих віршів та прислів'їв професійно-орієнтованої спрямованості, що дозволяє попередити перевтому здобувачів з обмеженими можливостями (Петрова, 2018).

Вважаємо за доцільне використання в інклюзивних групах інтерактивних технологій, які дозволяють включати у живе іншомовне спілкування здобувачів освіти різних категорій і, відповідно, розвивати здатність до професійно-орієнтованої співпраці. Інтерактивні технології передбачають використання системи спеціальних вправ, спрямованих на розвиток операцій мислення, сприймання, відпрацювання інтелектуальних дій здобувачів. Перспективними є такі методи, як мозковий штурм, рольові та ділові ігри тощо.

Використання методу мозкового штурму в освітньому процесі дозволяє вирішити такі завдання: стимулювати творчу активність студентів, об'єднати отримані теоретичні знання з практичними, активізувати навчально-пізнавальну діяльність, навчити працювати у команді, поважати будь-яку висловлену думку (Дичківська, 2004). Цей метод допомагає здобувачам освіти проводити обговорення як у реальних ситуаціях, так і під час інтернет-спілкування (обмінюватися думками у дискусійних групах на форумах та блогах, брати участь в інтернет-конференціях, вебінарах тощо).

Інтерес до вивчення іноземної мови підкріплюється також рольовими і діловими іграми, які активізують пізнавальну діяльність здобувачів. У результаті розігрування ролей відповідно до життєвої чи професійної ситуації, їх «емоційного проживання», наприклад, ролі «оратора», «експерта» або «члена журі» (Петрова, 2018), розподілених для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, формуються комунікативні вміння, проявляються індивідуальні якості та здібності особистості, підвищується мотивація до вивчення іноземної мови.

Використання таких форм роботи, як метод проєктів, кейс-технології, портфоліо тощо дозволяє формувати у здобувачів з особливими освітніми потребами компетенції колегіального (командного) стилю діяльності, приймати та втілювати рішення в полісуб'єктному освітньому просторі (Волошина, 2016).

Метод проєктів створює можливості залучення студентів у спільну роботу з підготовки та презентації професійно-орієнтованого продукту своєї діяльності іноземною мовою. Він виступає інструментом взаємодії у процесі групової роботи, коли всі категорії здобувачів освіти вчать креативно мислити і брати відповідальність за свою роботу. Акцент на спільній діяльності наявний і в кейс-методі – методі конкретних реальних ситуацій (економічних, соціальних, бізнес ситуацій). Здобувачі повинні дослідити ситуацію, розібратися в суті проблем, запропонувати можливі рішення і вибрати найкраще з них (Туркот, 2011).

Метод проєктів і кейс-метод імітують процес розв'язання професійно-орієнтованих завдань, тому набуття подібного досвіду в закладах вищої

освіти дає можливість здобувачам освіти з особливими освітніми потребами підготуватися до спільної роботи з майбутніми колегами.

Умови для самореалізації створюються за допомогою портфоліо здобувачів. Портфоліо допомагає викладачеві дослідити динаміку навчально-пізнавальної, творчої діяльності здобувачів освіти, а також це ефективний спосіб фіксації, накопичення й оцінювання індивідуальних досягнень та успіхів (Будко, 2016), орієнтований не тільки на процес оцінювання, а й самооцінювання. Така система самооцінки та самоконтролю досвіду професійно орієнтованого іншомовного спілкування необхідна для проєктування професійно-особистісного розвитку, яке буде продовжено в процесі працевлаштування. Викладачі залучаються для організації зазначеної системи, щоб відслідковувати динаміку результатів самостійної діяльності здобувачів з особливими потребами з метою проєктування їх індивідуальної траєкторії розвитку.

На допомогу викладачам іноземної мови прийшли інформаційно-комунікативні технології, які дозволяють застосовувати елементи дистанційного навчання та урізноманітнювати методи і прийоми роботи на занятті іноземної мови відповідно до нозології здобувачів (Волошина, 2016).

Інформаційно-комунікативні технології допомагають не лише компенсувати та коригувати наслідки порушення розвитку здобувачів вищої освіти в мультимедійному іншомовному середовищі, але й активізувати їхню пізнавальну діяльність з урахуванням індивідуальних освітніх потреб. Зокрема, ці технології підвищують мотивацію здобувачів до вивчення іноземної мови, створюють умови для формування та розвитку їх комунікативних умінь та мовних навичок.

В умовах інклюзії необхідно забезпечити аудиторію не тільки мультимедійним обладнанням, а також спеціальним програмним забезпеченням, яке розширює можливості здобувачів освіти з особливими освітніми потребами приймати та обробляти навчальну інформацію за допомогою екранної лупи, кохлеарних імплантів, віртуальних клавіатур тощо (Мартынова, 2015). Принагідно зазначимо, що здобувачі освіти з порушеннями опорно-рухового апарату повинні безперешкодно входити в аудиторії, простір яких має бути перепланований відповідно до їх індивідуальних потреб.

У процесі вивчення іноземної мови варто наголосити на важливості застосування системи управління навчанням освітньої платформи Moodle, освітнє середовище якої сприяє організації інтерактивної взаємодії завдяки адаптуванню елементів курсу індивідуальним освітнім потребам здобувачів освіти та вибору часу виконання завдань.

Платформа Moodle пропонує суттєвий дистанційний ресурс. Онлайн консультації, форуми, чати, засоби аудіо- та відео- зв'язку, інтегровані в сервіси Moodle дозволяють здобувачам контактувати не лише з викладачем, а й з одногрупниками, імітуючи очну колективну форму навчання (Дистанційне навчання, 2013).

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, інклюзія є пріоритетним напрямом роботи у сучасному закладі вищої освіти. Різноманітність форм та методів роботи визначає вибір ефективних освітніх технологій, які підвищують академічний потенціал здобувачів вищої освіти з

особливими потребами у процесі вивчення іноземної мови. На перший план висуваються здоров'язберігаючі технології, спрямовані на охорону та зміцнення здоров'я здобувачів. Інтерес до вивчення іноземної мови підкріплюється інтерактивними технологіями, що надають можливість включати різні категорії здобувачів освіти у живе іншомовне спілкування і, відповідно, розвивати здатність здобувачів освіти з обмеженими можливостями до співпраці з іншими. Інформаційно-комунікативні технології дозволяють не лише компенсувати та коригувати наслідки порушення здоров'я здобувачів освіти в мультимедійному іншомовному середовищі, але й активізувати їхню пізнавальну діяльність з урахуванням індивідуальних освітніх потреб.

Перспектива подальших розвідок полягає у розробці дидактичних матеріалів для залучення здобувачів з порушеннями зору, слуху й опорно-рухового апарату у процес навчання іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Концепція розвитку інклюзивної освіти (наказ МОН України № 912 від 01.10.2010р.). URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya> [Дата звернення 01.02.2022]

Волошина, О., Дмитренко, Н. (2016). Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до роботи в інклюзивних класах. [pdf] *Іншомовна підготовка осіб з особливими потребами*. Наукові записки. Серія: педагогіка, № 4. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7294/1/Voloshyna%2C%20Dmitrenko.pdf> [Дата звернення 01.02.2022]

Петрова, А., Рунгш, Н. (2018). Организация иноязычного инклюзивного образования в условиях современной школы. *Лингводидактика и межкультурная коммуникация: актуальные вопросы и перспективы исследования*: сб. науч. Статей. Чебоксары, 2018. сс. 242–248.

Дичківська, І. (2004). *Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник*. Київ: Академвидав, 352 с.

Туркот, Т. (2011). *Педагогіка вищої школи: навч. посібник*. Херсон, 608с.

Будко, А. (2016). Особливості здійснення контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів за допомогою альтернативних методів оцінювання: *метод портфоліо*. URL: <http://dist.knute.edu.ua/files/Portfolio/1709-3452-1-SM.pdf> [Дата звернення 01.02.2022]

Мартынова, Е. (2015). Адаптационные модули (дисциплины) как педагогические компоненты инклюзивного профессионального образования лиц с ограниченными возможностями здоровья и инвалидов. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=21709> [Дата звернення 01.02.2022]

Дистанційне навчання дітей з функціональними обмеженнями на основі платформи Moodle: досвід Росії. (2013). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/1078/1/2013-1.pdf> [Дата звернення 01.02.2022]

REFERENCES

Kontseptsiiya rozvytku inklyuzyvnoyi osvity (Nakaz MON Ukrayiny No 912 vid 01.10.2010). [Conception of inclusive education development]. URL:

<http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code31e5dbbf877ae/>. [Data zvernennia 01.02.2022]. [in Ukrainian]

Voloshyna, O., Dmitrenko, N. (2016). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy do roboty v inkluzyvnnykh klasakh. [Preparing future foreign language teachers to work in inclusive classes]. [pdf] *Inshomovna pidhotovka osib z osoblyvymy potrebamy*. Naukovi zapysky. Seriia: pedahohika, No 4. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7294/1/Voloshyna%2C%20Dmitrenko.pdf> [Data zvernennia 01.02.2022]. [in Ukrainian]

Petrova, A., Runhsh, N. (2018). Orhanyzatsiia inoiazychnogo inkluzivnogo obrazovaniia v usloviiakh sovremennoi shkoly. [Organization of foreign language inclusive education in the conditions of modern school]. *Lingvodidaktika i mezhkulturnaia kommunykatsiia: aktualnye voprosy i perspektivy issledovaniia*: sb. nauch. statei. Cheboksary, 2018. ss. 242–248. [in Russian]

Dychkivska, I. (2004). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii [Innovative pedagogical technologies]*: navch. posibnyk. Kyiv: Akademvydav, 352 s. [in Ukrainian]

Turkot, T. (2011). *Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of a higher school]*: navch. posibnyk. Kherson, 608 s. [in Ukrainian]

Budko, A. (2016). *Osoblyvosti zdiisnennia kontroliu navchalno-piznavalnoi diialnosti studentiv za dopomohoiu alternatyvnykh metodiv otsiniuvannia: metod portfolio*. [Features of control of educational and cognitive students' activity with the help of alternative assessment methods: portfolio method.]. URL: <http://dist.knute.edu.ua/files/Portfolio/1709-3452-1-SM.pdf> [Data zvernennia 01.02.2022]. [in Ukrainian]

Martynova, E. (2015). *Adaptatsyonnye moduli (distsypliny) kak pedagogicheskie komponenty inkluzivnogo professionalnogo obrazovaniia lits s ogranichennymi vozmozhnostiami zdorovia i invalidov*. [Adaptation modules (disciplines) as pedagogical components of inclusive vocational education for people with disabilities]. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=21709> [Data zvernennia 01.02.2022]. [in Russian]

Dystantsiine navchannia ditei z funktsionalnymy obmezheniamy na osnovi platformy Moodle: dosvid Rosii. [Distance learning of children with functional limitations based on the Moodle platform: experience of Russia]. (2013). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/1078/1/2013-1.pdf> [Data zvernennia 01.02.2022]. [in Ukrainian]

MODERN TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN THE CONDITIONS OF INCLUSION AT UNIVERSITIES

Svitlana Romaniuk

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Languages Department,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-9355-4584

e-mail: sve-romanyuk@ukr.net

Veronika Trofimchuk

Senior Lecturer at the Foreign Languages Department,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-1068-0746,

e-mail: veronika.trof67@gmail.com

Abstract. In the conditions of reorganization of the national system of higher education the attitude of society to the problems of people with disabilities is changing. The need for their wider integration into society is recognized. Inclusive education is a relevant area in the world and Ukrainian educational practice. Inclusive education respects the diversity of students and their opportunities; allows all applicants to participate in training and realize their potential; removes any barriers that prevent the student mass from learning. Knowledge of a foreign language for people with special educational needs creates opportunities for their successful study in higher education institutions and further employment. The issue of choosing the optimal organizational forms, didactic methods and effective technologies of professionally-oriented foreign language learning for applicants taking into account their various educational needs is debatable. The article highlights the features of the introduction of modern effective educational technologies in the process of learning a foreign language in terms of inclusion in higher education institutions. The normative documents on the organization of inclusive education have been studied and analyzed. The role of the teacher in the process of introduction of inclusion has been clarified. The necessity of using health-preserving technologies in inclusive foreign language classes is described. The specifics of the implementation of interactive, information and communication technologies is identified in order to enhance the cognitive activity of students with disabilities in the process of learning a foreign language. The presented research substantiates the methodological expediency of introducing these technologies to improve the teaching of foreign languages in higher education institutions in the conditions of inclusion.

Keywords: foreign language teaching, inclusive education, health-preserving, interactive, information and communication technologies.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2022р.